

DEPARTMENT FOR ARCHIVES AND RECORDS MANAGEMENT
OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF THE REPUBLIC OF BELARUS
NATIONAL HISTORICAL ARCHIVES OF BELARUS

Archivarius

Collection of scholarly papers and articles

Volume 19

Minsk
NHAB
2021

ДЭПАРТАМЕНТ ПА АРХІВАХ І СПРАВАВОДСТВУ
МІНІСТЭРСТВА ЮСТЫЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТАРЫЧНЫ АРХІЎ БЕЛАРУСІ

Архіварыус

Зборнік навуковых паведамленняў і артыкулаў

Выпуск 19

Мінск
НГАБ
2021

УДК [930.22+94(476)«15/19»(082)]
ББК 79.3(Бел)+63.3(4Бел)41
А87

Рэкамендавана да друку Вучным саветам
Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі

Рэдакцыйная калегія:

Г. Я. Галенчанка, В. Ф. Голубеў (галоўны рэдактар),
У. М. Дзянісаў, К. Ю. Ерусалімскі, В. І. Кураш, Д. В. Лісейчыкаў,
Д. Ч. Матвейчык (адказны рэдактар), *А. Рахуба, А. Я. Рыбакоў,*
А. Л. Самовіч, В. В. Урублеўскі, М. Ф. Шумейка, Д. У. Яцэвіч

Рэцэнзенты:

доктар гістарычных навук *А. І. Груша,*
кандыдат гістарычных навук *В. С. Пазднякоў*

У адпаведнасці з загадам старшыні Вышэйшай атэстацыйнай камісіі
Рэспублікі Беларусь ад 1 лютага 2012 года № 21 зборнік навуковых
прац «Архіварыус» уключаны ў Пералік навуковых выданняў
Рэспублікі Беларусь для апублікавання вынікаў дысертацыйных
даследаванняў па гістарычных навук

ISSN 2225-4412

© Дзяржаўная ўстанова
«Нацыянальны гістарычны
архіў Беларусі», 2021

Рэзюмэ

АНТАНОВІЧ ЗІНАІДА ВАСІЛЬЕЎНА, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, дацэнт кафедры крыніцазнаўства гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

«Архіўныя крыніцы па арганізацыі дзейнасці органаў кіраўніцтва хрысціянскімі канфесіямі на беларускіх землях у канцы XVIII – пачатку XX ст.»

У артыкуле сістэматызаваны архіўныя фонды органаў кіраўніцтва хрысціянскімі канфесіямі дзяржаўнага, канфесіянальнага і епархіяльнага ўзроўню. Функцыянальныя рэарганізацыі на першых двух узроўнях адбываліся з канца XVIII да першай трэці XIX ст., у выніку чаго праваслаўная і ўніяцкая цэрквы былі падпарадкаваны обер-пракурору Сінода, а іншыя хрысціянскія канфесіі – Міністэрству ўнутраных спраў Расійскай імперыі праз органы канфесіянальнага кіраўніцтва. У выніку аналізу функцый разгледжаных органаў, іх узаемадзеяння і складу іх архіўных фондаў робіцца выснова, што архіўныя фонды кансісторый з’яўляюцца базавымі для выяўлення спецыфікі кожнай адміністрацыйна-тэрытарыяльнай адзінкі епархіяльнага ўзроўню і даследаванняў у галіне арганізацыі дзейнасці органаў кіраўніцтва хрысціянскімі канфесіямі на беларускіх землях. Выкарыстанне матэрыялаў дзейнасці органаў вышэйшых узроўняў кіравання мэтазгодна пры страце адпаведнай дакументацыі кансісторый.

БЕРАСТАВЫ ГЛЕБ АНДРЭВІЧ, магістр гістарычных навук, стыпендыят праграмы Ураду Польскай Рэспублікі для маладых навукоўцаў.

Рэцэнзія: Ryčkov, A. Judo bučinyš : valdovo išdavystės samprata Lietuvoje (XIII a. pabaiga – XVI a. viduryš) / A. Ryčkov. – Vilnius : Lietuvos Istorijos Institutas, 2018. – 278 p.

Рэцэнзуецца манаграфічнае даследаванне доктара гуманітарных навук, навуковага супрацоўніка аддзела археаграфіі Інстытута гісторыі Літвы Андрэя Рычкова, прысвечанае відазмяненню і сэнсаваму нападзенню паняцця здрады вялікім князям літоўскім у Вялікім Княстве Літоўскім у XIII – пачатку XVI ст. Кніга ацэньваецца як паводле звыклага апісання структуры і пераканаўчасці выкладзеных тэзісаў, так і ў больш шырокім кантэксце сучасных падыходаў, якія выкарыстоўваюцца ў звязаных тэмах. Агучваецца выснова, наколькі разгледжаная праца здольная прасунуць існуючую гістарыяграфію гісторыі ВКЛ XIII – пачатку XVI ст.

ГЛІНСКІ ЯЎГЕН СТАНІСЛАВАВІЧ, магістр гістарычных навук, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела навукова-даследчай і публікацыйнай дзейнасці Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

«Змяне маёнткаў Урэчча, Новы Двор і Яромічы Слуцкага княства ў другой палове XVI – пачатку XVIII ст.: фарміраванне супольнасці і генеалагічная свядомасць»

У маёнтках, размешчаных на ўсход ад Слуцка (Урэчча, Новы Двор, Яромічы), колькасць зямлян была істотна меншай, чым у іншых дварах Слуцкага і Капыльскага княстваў. Самым значным зямлянскім паселішчам у гэтым рэгіёне з’яўляліся Сорагі (Сорага), зямлянская супольнасць якіх пачала фарміравацца ў XVI ст. і заставалася дастаткова стабільнай да канца XVIII ст. Апрача таго, ва ўсходняй частцы Слуцкага княства існавалі нешматлікія баярскія засценкі, якія ў сярэдзіне XVII ст. таксама былі пераведзены на зямлянскія павіннасці. Пры гэтым не толькі баяры, якія з’яўляліся выхадцамі з вярхоў сялянскага саслоўя, але і старадаўнія змяне, многія з якіх мелі шляхецкае паходжанне, вымушаны былі падмацоўваць свой сацыяльны статус (падчас зямлянскіх рэвізій і судовых працэсаў аб «нагане шляхецтва») спасылкамі на сфальсіфікаваныя дакументы. Адным з наступстваў гэтага стала складанне выразнай генеалагічнай свядомасці ў часткі зямлянскіх родаў.

ГОЛУБЕЎ ВАЛЯНЦІН ФЁДАРАВІЧ, доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык Цэнтра гісторыі Беларусі IX–XVIII стагоддзяў і спецыяльных гістарычных навук Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

«Апісанне мястэчка Смаляны, Смалянскага замка і ратушы (важніцы) з інвентара Смалянскага княства 1744 г.»

Публікуецца інвентар маёнтка Смаляны (Белы Ковель) Аршанскага павета ад 1744 г., у якім даецца апісанне Смалянскага замка, яго жылых і гаспадарчых пабудоў, а таксама мястэчка Смаляны, пазначаны склад яго жыхароў, іх заняткі і абавязкі. Таксама прыведзены фрагмент з больш ранняга інвентара Смалянскага княства ад 1710 г., які раскрывае структуру павіннасцей, якія неслі ў гэты час розныя групы мясцовага сялянскага насельніцтва. Публікацыя суправаджаецца нарысам гісторыі маёнтка Смаляны (Белы Ковель), які з сярэдзіны XVI ст. належаў прадстаўнікам уплывовага роду князёў Сангушкаў.

ГРУША АЛЯКСАНДР ІВАНАВІЧ, доктар гістарычных навук, дырэктар Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі;

ДОЎНАР АЛЯКСАНДР БАРЫСАВІЧ, кандыдат гістарычных навук, загадчык аддзела спецыяльных гістарычных даследаванняў Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі;

ПАЛЕХАЎ СЯРГЕЙ УЛАДЗІМІРАВІЧ, кандыдат гістарычных навук, старшы навуковы супрацоўнік Школы актуальных гуманітарных

даследаванняў Інстытута грамадскіх навук Расійскай акадэміі народнай гаспадаркі і дзяржаўнай службы пры Прэзідэнце Расійскай Федэрацыі.

«Судовае рашэнне архіепіскапа і мітрапаліта Кіеўскага і ўсяе Русі Іосіфа II Солтана за 1510 г.»

Апублікавана судовае рашэнне архіепіскапа і мітрапаліта Кіеўскага і ўсяе Русі Іосіфа II Солтана за 1510 г. – адзінае вядомае пісьмовае рашэнне духоўнага суда праваслаўнай царквы ў Вялікім Княстве Літоўскім за перыяд да канца 1520-х гг., якое захавалася цалкам і ў арыгінале. Дакумент з’яўляецца важнай крыніцай у вывучэнні гісторыі Кіеўскай мітраполіі XV–XVI стст., дзейнасці яе іерархаў, царкоўнага правасуддзя, святарскага кліру, цэркваў і манастыроў Мінска. Дадзенае рашэнне – адзін з рэдкіх дакументаў, які характарызуе дзейнасць аднаго з самых актыўных мітрапалітаў – Іосіфа II Солтана (1507–1521/1522).

ДАЎГАЧ ТАЦЦЯНА ВАЛЯНЦІНАЎНА, кандыдат гістарычных навук, старшы навуковы супрацоўнік аддзела спецыяльных гістарычных даследаванняў Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

«Скаргі і прашэнні ўдзельнікаў аграрных адносін другой паловы XIX – пачатку XX ст. як гістарычная крыніца»

У артыкуле разглядаюцца скаргі і прашэнні сялян і памешчыкаў, якія паступалі ў губернскія справы прысутнасці пасля адмены прыгоннага права. Адзначаецца, што з-за хібаў і недапрацовак паслярэформеннага заканадаўства, колькасць скаргаў і прашэнняў у другой палове XIX – пачатку XX ст. была надзвычай высокай. Дадзеныя дакументы, складзеныя прыватнымі асобамі – удзельнікамі аграрных адносін, апроча справаводнага прызначэння, утрымліваюць «Я-канструкцыю», а значыць, з’яўляюцца каштоўнай крыніцай па гісторыі штодзённасці, ментальнасці, гендэрнай гісторыі. Яны нясуць у сабе інфармацыю аб індывідуальнай памяці і ўспрыманні розных сацыяльных з’яў. У артыкуле прыводзіцца аналіз скаргаў і прашэнняў па найбольш актуальных для тагачасных удзельнікаў аграрных адносін пытаннях.

КАРОЛЬ МАРГАРЫТА МІХАЙЛАЎНА, магістр гістарычных навук, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела навукова-даследчай і публікацыйнай дзейнасці Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

«Змена канфесійнай прыналежнасці як спосаб сацыяльнай адаптацыі ў беларускіх губернях у другой палове XIX ст. (наводле матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі)»

Масавыя пераводы з каталіцызму ў праваслаўе з’яўляліся складовай часткай канфесійнай палітыкі Расійскай імперыі ў другой палове XIX ст. Частка прымусова пераведзеных у праваслаўе былых каталікоў спрабавала вярнуцца ў ранейшае веравызнанне і адмаўлялася прызнаваць сябе праваслаўнымі. Пры гэтым існавала катэгорыя людзей, якіх можна акрэсліць як умоўна добраахвотных канвертытаў. Прычыны іх пераходу ў праваслаўе былі шчыльна

звязаны з абставінамі грамадска-палітычнага і эканамічнага характару, якія склаліся пасля задушэння паўстання 1863–1864 гг. Чыноўнікі часта маглі нанавя ўладкавацца на службу толькі пасля прыняцця праваслаўя або пры-малі яго непасрэдна падчас знаходжання на службовай пасадзе для таго, каб яе захаваць. Таксама пераходзілі ў праваслаўе жонкі чыноўнікаў і асабліва праваслаўных святароў.

Латушкін Андрэй Мікалаевіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, дацэнт кафедры крыніцазнаўства гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

«Комплекс арыгіналаў актаў агульнадзяржаўнага значэння архіва Вялікага Княства Літоўскага ў гістарыяграфіі краін постсавецкай прасторы 1991–2020 гг. : тэрміналагічны аспект»

У названы перыяд праблема комплексу арыгіналаў актаў агульнадзяржаўнага значэння архіва ВКЛ не стала прадметам спецыяльнага аналізу ў гістарыяграфіі Расіі, Украіны, Літвы. Грунтоўнай навуковай тэрміналагічнай распрацоўкі назвы комплексу ці яго элементаў не зафіксавана. Аднак усё часцей аб'ект стаў разглядацца як асобны ад іншых масіваў архіўнай спадчыны ВКЛ, у прыватнасці – ад Метрыкі ВКЛ, пазіцыянавацца як асобная частка «архіва Вялікага Княства Літоўскага», «дзяржаўнага архіва». Разам з тым, выпадкі яго інтэрпрэтацыі як элемента ў структуры Метрыкі ВКЛ усё яшчэ маюць месца. Характэрнай рысай расійскай гістарыяграфіі з'яўляецца выкарыстанне ў адносінах да дакументаў комплексу тэрміна «сапраўдны акт» у значэнні «арыгінал», тады як ва ўкраінскай і літоўскай гістарыяграфіі пануючым стаў тэрмін «арыгінал». У цяперашні час адзіны падыход да тэрміналогіі комплексу ў гістарычнай навуцы па-ранейшаму адсутнічае.

Лаўрык Юрый Мікалаевіч, вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь.

«Палемічна-дагматычны зборнік сярэдзіны XVIII ст. з калекцыі «Рукапісныя кнігі» Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь»

У артыкуле прапануюцца вынікі кнігазнаўчага вывучэння манускрыпта, які захоўваецца ў калекцыі «Рукапісныя кнігі» Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь пад інвентарным нумарам КП 540. Манускрыпт змяшчае чагыры тэксты палемічна-дагматычнай накіраванасці, якія, у сваёй большасці, перапісаны або перакладзены з праваслаўных друкаваных выданняў XVI–XVII стст. На падставе філігранезнаўчага і кадэкалагічнага аналізу высветлена, што рукапіс быў створаны ў сярэдзіне XVIII ст., верагодна, на ўкраінскіх землях Рэчы Паспалітай, а ў XIX ст. бытаваў у Вохарскім манастыры на Чорыкаўшчыне.

Лісейчыкаў Дзяніс Васільевіч, кандыдат гістарычных навук, намеснік дырэктара Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі;
Плавінскі Мікалай Аляксандравіч, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела археалогіі сярэдніх

вякоў і Новага часу Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

«Цуд на востраве сярод водаў»: Браслаўскі Прачысценскі манастыр у святле пісьмовых крыніц і археалагічных даследаванняў»

Браслаўскі Прачысценскі манастыр з’яўляецца надзвычай цікавым прыкладам рэлігійнай абшчыны, жыццядзейнасць якой адбывалася на вузка абмежаванай тэрыторыі (на востраве на возеры Неспіш) на працягу доўгага перыяду – больш за тры стагоддзі. Адметнай асаблівасцю рэканструкцыі гісторыі Браслаўскага Прачысценскага манастыра з’яўляецца тое, што ў распараджэнні даследчыкаў маецца значная колькасць пісьмовых крыніц, а таксама прадстаўнічая нумізматычная калекцыя. Карэляцыя звестак з пісьмовых крыніц, археалагічных і нумізматычных дадзеных, атрыманых у выніку археалагічных раскопак 2019 г., дазваляе дастаткова падрабязна рэканструяваць асноўныя этапы гісторыі манастыра ад моманту яго ўзнікнення ў XV ст. да пачатку 1830-х гг., калі на востраве адбыўся пажар, які паклаў канец яго існаванню.

ЛУГАЎЦОВА СВЯТЛАНА ЛЕАНІДАўНА, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, прарэктар па вучэбнай рабоце ДУА «Рэспубліканскі інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі работнікаў Міністэрства працы і сацыяльнай абароны Рэспублікі Беларусь».

Рэцэнзія: Адынец, А. Э. Успаміны пра мінулае / А. Э. Адынец. – Мінск : Лімарыус, 2020. – 360 с. – (Бібліятэка «Наша XIX стагоддзе»)

Рэцэнзуецца выданне мемуараў аднаго з найбольш вядомых літаратараў і грамадскіх дзеячаў Беларусі XIX стагоддзя – Антонія Эдварда Адынца. Раскрываецца змест кнігі (асноўныя вехі жыцця аўтара), акцэнтаваецца інфармацыйны патэнцыял гэтых успамінаў як гістарычнай крыніцы, вызначаюцца асноўныя зробленыя дасягненні. Указваецца на наяўнасць некаторых хібаў і недапрацовак пры падрыхтоўцы мемуараў, прапануюцца варыянты іх выпраўлення для патэнцыяльных будучых выданняў.

МАКАРАЎ МАКСІМ ДЗМІТРЫЕВІЧ, кандыдат гістарычных навук, вядучы архівіст аддзела старажытных актаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

«Выкананне «падводнай» павіннасці мяшчанскай абшчынай і гарадскія «падводныя» землі Віцебска ў XV–XVII стст.»

У артыкуле разгледжаны асаблівасці выканання «падводнай» павіннасці (выдача верхавых коней вялікаму князю, яго ўраднікам, паслам, ганцам, замежным пасольствам пры іх перамяшчэнні па тэрыторыі дзяржавы) мяшчанскай абшчынай Віцебска ў XV–XVII стст. Робіцца выснова пра тое, што нададзенымі вялікімі князямі літоўскімі «падводнымі» землямі, насельніцтва якіх выконвала гэтую павіннасць, валодаў горад як калектыўная асоба, таму самі мяшчане былі вызвалены ад нясення «падводнай» службы. У далейшым у 1558 г. натуральнае выкананне павіннасці з «падводных» зямель Віцебска было заменена грашовым падаткам, а пасля забойства 12 лістапада 1623 г.

уніцкага архіепіскапа Іасафата Кунцэвіча і часовай ліквідацыі гарадскіх улад гэты комплекс нерухомасці быў у асноўнай масе захоплены прадстаўнікамі мясцовай шляхты і перастаў існаваць як адзінае цэлае.

МАТВЕЙЧЫК ДЗМІТРЫЙ ЧАСЛАВАВІЧ, кандыдат гістарычных навук, загадчык аддзела навукова-даследчай і публікацыйнай дзейнасці Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

«Унёсак беларускіх гісторыкаў і архівістаў у рэалізацыю польска-савецкага праекта па выданні крыніц па гісторыі паўстання 1863–1864 гг. (1957–1987 гг.)»

Разглядаецца рэалізацыя сумеснага праекта польскіх і савецкіх даследчыкаў па выяўленні і публікацыі крыніц па гісторыі паўстання 1863–1864 гг. Вызначаюцца перадумовы яго з’яўлення, указваюцца складанасці пры рэалізацыі і шляхі іх пераадолення, апісваюцца дасягнутыя вынікі і іх роля ва ўмацаванні міжнародных навуковых сувязей. Найбольшая ўвага звяртаецца на ўнёсак беларускіх даследчыкаў-гісторыкаў і архівістаў, якія ўдзельнічалі ў выяўленні матэрыялаў і падрыхтоўцы да друку асобных тамоў публікацыйнай серыі. Асобна апісваецца дзейнасць у межах праекта вядомых прадстаўнікоў айчынай навукі, якія зрабілі найбольшы ўнёсак у яго рэалізацыю, – Генадзя Кісялёва, Сусаны Байковай (Самбук), Неры Булдаковай і іншых. Робіцца выснова пра вялікую значнасць дадзенага праекта для развіцця беларускай гістарыяграфіі паўстання.

МАЦУК АНДРЭЙ УЛАДЗІМІРАВІЧ, кандыдат гістарычных навук, навуковы супрацоўнік Еўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэта.

«Полацкія соймакі ў 1704–1707 гг.»

На падставе разнастайных матэрыялаў з архіваў Беларусі, Расіі і Польшчы, а таксама навуковай літаратуры разглядаецца функцыянаванне полацкіх соймакаў у 1704–1707 гг. Адзначаецца, што галоўны ўплыў на іх функцыянаванне аказвала прысутнасць расійскіх войскаў у Полацкім ваяводстве, а асноўнай прычынай склікання соймакаў была праблема забеспячэння гэтых войскаў. Вызначана, што ў сітуацыі двухкараляў шляхта на полацкіх соймаках у асноўным была прыхільная Аўгусту II і выступала супраць падтрыманнага шведамі Станіслава Ляшчынскага.

ПАЛЕХАЎ СЯРГЕЙ УЛАДЗІМІРАВІЧ, кандыдат гістарычных навук, старшы навуковы супрацоўнік Школы актуальных гуманітарных даследаванняў Інстытута грамадскіх навук Расійскай акадэміі народнай гаспадаркі і дзяржаўнай службы пры Прэзідэнце Расійскай Федэрацыі.

«Самая старажытная згадка Шклова – 1466 год: пасланне навагародскага намесніка Марціна Гаштольда»

Публікуецца распарадкае пасланне навагародскага намесніка Марціна Гаштольда яго школюскаму намесніку Комару пра падараванне сяльца яго баюрыну ад 1 красавіка 1466 г. – дакумент, які змяшчае самую старажытную вядомую згадку Шклова ва ўсходняй форме.

Рындзін Сяргей Мікалаевіч, магістр гістарычных навук, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела навукова-даследчай і публікацыйнай дзейнасці Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

«Маркоўшчынскі лагер ваеннапалонных падчас Першай сусветнай вайны (паводле матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі)»

У артыкуле адзначасца, што ў айчыннай і замежнай гістарыяграфіі доўгі час нічога не было вядома пра стварэнне лагераў для замежных ваеннапалонных на тэрыторыі беларускіх губерняў у перыяд Першай сусветнай вайны. НГАБ захоўвае дэталёвыя звесткі пра адзін з такіх лагераў на тэрыторыі Віцебскай губерні, які быў разгорнуты ў раёне сяла Маркаўшчына ў Віцебскім павеце і, паводле архіўных дакументаў, праіснаваў на працягу ўсёй вайны. У дадзеным артыкуле праводзіцца агляд выяўленых дакументаў і прааналізавана іх інфарматыўнасць: перыяд існавання лагера, умовы ўтрымання ваеннапалонных, адносіны зняволеных замежных вайскоўцаў з лагэрнай адміністрацыяй, кіраўніцтвам і персаналам гаспадарчых аб'ектаў, што выкарыстоўвалі працу ваеннапалонных, маштаб выкарыстання працы. Вялікую цікавасць уяўляюць дакументы, што змяшчаюць звесткі пра саміх ваеннапалонных: падданства, нацыянальнасць, імяныя спісы.

Самовіч Аляксандр Леанідавіч, доктар гістарычных навук, дацэнт, галоўны навуковы супрацоўнік цэнтра ваеннай гісторыі Беларусі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

«Першая сусветная вайна і беларуская школа: ваенны фактар у дзейнасці навучальных устаноў (1914–1918 гг.)»

Артыкул закранае пытанні, звязаныя з уплывам падзей Першай сусветнай вайны на дзейнасць навучальных устаноў беларускіх губерняў. Звяртаецца ўвага на ініцыятывы моладзі ў падтрымку салдацкіх сем'яў, адзначаецца клопат юнакоў і дзяўчат у дачыненні да параненых воінаў, прыводзяцца факты ўдзелу падлеткаў у баявых дзеяннях. Падкрэсліваецца важнасць вывучэння вопыту работы сярэдняй школы ў надзвычайных умовах ваеннага часу.

Скеп'ян Анастасія Анатольеўна, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі Беларусі IX–XVIII стагоддзяў Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

«Гербавыя пячаткі князёў Амелькавічаў»

У артыкуле аналізуюцца асаблівасці сфрагістыкі князёў Амелькавічаў і яе звалюцца на працягу XV – пачатку XVII ст. Яе характэрнай рысай з'яўлялася выкарыстанне асабістага адзінкавага герба, спачатку ў выглядзе клейна, а пазней герба «Пагоні». На працягу ўсяго часу існавання дынастыі яе прадстаўнікі ні разу не выкарыстоўвалі для размяшчэння на пячатках складанага або шлюбнага герба, што ў шэрагу выпадкаў ускладняе іх ідэнтыфікацыю. Цікавай асаблівасцю жаночай геральдыкі Амелькавічаў з'яўляецца невыкарыстанне княгінямі для пячатка чырвонага воску, нягледзячы на свой статус.

СНАПКОЎСКИ ЮРЫЙ МІКАЛАЕВІЧ, намеснік загадчыка аддзела навукова-даследчай і публікацыйнай дзейнасці Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі.

«Сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі ў спецыяльных гістарычных дысцыплінах біяграфічнага профілю (на прыкладзе анлайн-картажэкі прафесара Эрыка Амбургера «Іншаземцы ў дарэвалюцыйнай Расіі»)»

У артыкуле закранаецца праблема прымянення сучасных інфармацыйных тэхналогій спецыяльных гістарычных дысцыплінах біяграфічнага кірунку (біяграфіцы, генеалогіі, некрапалістыцы). Адзначаецца іх роля ў выяўленні, запапашванні, сістэматызацыі і эфектыўным выкарыстанні рэтраспектыўнай інфармацыі. У якасці аднаго з самых буйных і інфарматыўных профільных электронных рэсурсаў разглядаецца нямецкамоўная анлайн-картажэка прафесара Эрыка Амбургера «Іншаземцы ў дарэвалюцыйнай Расіі». Аўтарам прааналізаваны яе інфармацыйны патэнцыял, структура, навігацыя і некаторыя знешнія параметры. Падкрэсліваецца вялікая практычная значнасць анлайн-картажэкі для асобных даследаванняў і навукова-даследчых праектаў.

ЧАРНЯЎСКИ ФЁДАР ВІКТАРАВІЧ, гісторык-генеалог.

«Маршалак Ашмянскага павета Ян Свалынскі (?–1646): паходжанне, грамадска-палітычная дзейнасць, маёмаснае становішча»

У артыкуле разглядаецца маёмаснае становішча і грамадска-палітычная дзейнасць роду Свалынскіх (Свалонскіх). Яго прадстаўнікі адзначыліся падчас Інфлянцкай вайны, але сапраўднае ўзвышэнне роду адбылося ў першай палове XVII ст., калі дзейнічаў маршалак ашмянскі і каралеўскі сакратар Ян Іванавіч Свалынскі. Ён здолеў не толькі зрабіць выдатную палітычную кар’еру (у тым ліку пры дапамозе сваякоў з уплывовага роду Трызнаў), але і сабраць дастаткова вялікі маёмасны комплекс. Маёнткі Яна Свалынскага пераважна размяшчаліся ў Ашмянскім павеце, у той час як большасць Свалынскіх у XVII–XVIII стст. працягвала адносіцца да шляхты Полацкага ваяводства. Асобна ў артыкуле звяртаецца ўвага на складанасці пры вызначэнні паходжання некаторых Свалынскіх, удакладнены радаводны ўласна маршалака Яна, а таксама Канстанціна Антонія Свалынскага, які ў 1694–1714 гг. займаў пасаду менскага гродскага судзі.

Резюме

АНТОНОВИЧ ЗИНАИДА ВАСИЛЬЕВНА, кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры источниковедения исторического факультета Белорусского государственного университета.

«Архивные источники по организации деятельности органов управления христианскими конфессиями на белорусских землях в конце XVIII – начале XX в.»

В статье систематизированы архивные фонды органов управления христианскими конфессиями на государственном, конфессиональном и епархиальном уровнях. Функциональные преобразования на первых двух уровнях осуществлялись с конца XVIII до первой трети XIX в., в результате чего православная и униатская церкви были подчинены обер-прокурору Синода, а другие христианские конфессии – Министерству внутренних дел Российской империи через органы конфессионального управления. В результате анализа функций рассматриваемых органов, их взаимодействия и структуры их архивных фондов делается вывод, что архивные фонды консисторий являются базовыми для выявления специфики каждой административно-территориальной единицы епархиального уровня и исследований в сфере организации деятельности органов управления христианскими конфессиями на белорусских землях. Использование материалов деятельности вышестоящих органов целесообразно при утрате соответствующей документации консисторий.

БЕРЕСТОВОЙ ГЛЕБ АНДРЕЕВИЧ, магистр исторических наук, стипендиат программы Правительства Польской Республики для молодых ученых.

Рецензия: Ryčkov, A. Judo bučinyš : valdovo išdavystės samprata Lietuvoje (XIII a. pabaiga – XVI a. viduryš) / A. Ryčkov. – Vilnius : Lietuvos Istorijos Institutas, 2018. – 278 p.

Рецензируется монографическое исследование доктора гуманитарных наук, научного сотрудника отдела археографии Института истории Литвы Андрея Рычкова, посвящённое видоизменению и смысловому наполнению понятия предательства великим князьям литовским в Великом Княжестве Литовском в XIII – начале XVI в. Книга оценивается как по привычному описанию структуры и убедительности изложенных тезисов, так и в более обширном контексте современных подходов, используемых в связанных темах. Озвучивается вывод, насколько рассмотренная работа способна продвинуть существующую историографию истории ВКЛ XIII – начала XVI в.

Глинский Евгений Станиславович, магистр исторических наук, ведущий научный сотрудник отдела научно-исследовательской и публикационной деятельности Национального исторического архива Беларуси.

«Земляне имений Уречье, Новый Двор и Еремичи Слуцкого княжества во второй половине XVI – начале XVIII в.: формирование сообщества и генеалогическое сознание»

В имениях, расположенных на восток от Слуцка (Уречье, Новый Двор, Еремичи), количество землян было существенно меньшим, чем в других дворах Слуцкого и Копыльского княжеств. Самым значительным землянским поселением в этом регионе являлись Сороги (Сорога), землянское сообщество которых начало формироваться в XVI в. и оставалось достаточно стабильным до конца XVIII в. Кроме того, в восточной части Слуцкого княжества существовали немногочисленные боярские застенки, в середине XVII в. также переведенные на землянские повинности. При этом не только бояре, являвшиеся выходцами из верхов крестьянского сословия, но и древние земляне, многие из которых имели шляхетское происхождение, вынуждены были подкреплять свой социальный статус (во время землянских ревизий и судебных процессов о присвоении шляхетского достоинства) ссылками на сфальсифицированные документы. Одним из последствий этого стало формирование выраженного генеалогического сознания у части землянских родов.

Голубев Валентин Федорович, доктор исторических наук, профессор, заведующий Центром истории Беларуси IX–XVIII веков и специальных исторических дисциплин Института истории Национальной академии наук Беларуси.

«Описание местечка Смоляны, Смолянского замка и ратуши (важницы) из инвентаря Смолянского княжества 1744 г.»

Публикуется инвентарь имения Смоляны (Белый Ковель) Оршанского повета от 1744 г., в котором дается описание Смолянского замка, его жилых и хозяйственных строений, а также местечка Смоляны, указан состав его жителей, их занятия и обязанности. Также приведен фрагмент из более раннего инвентаря Смолянского княжества от 1710 г., раскрывающий структуру повинностей, которые несли в это время разные группы местного крестьянского населения. Публикация сопровождается очерком истории имения Смоляны (Белый Ковель), с середины XVI в. принадлежавшего представителям влиятельного рода князей Сангушко.

Груша Александр Иванович, доктор исторических наук, директор Центральной научной библиотеки имени Якуба Коласа Национальной академии наук Беларуси;

Довнар Александр Борисович, кандидат исторических наук, заведующий отделом специальных исторических исследований Института истории Национальной академии наук Беларуси;

Полехов Сергей Владимирович, кандидат исторических наук,

старший научный сотрудник Школы актуальных гуманитарных исследований Института общественных наук Российской академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации.

«Судебное решение архиепископа и митрополита Киевского и всея Руси Иосифа II Солтана за 1510 г.»

Опубликовано судебное решение архиепископа и митрополита Киевского и всея Руси Иосифа II Солтана за 1510 г. – единственное известное письменное решение духовного суда православной церкви в Великом Княжестве Литовском за период до конца 1520-х гг., которое сохранилось полностью и в подлиннике. Документ является важным источником в изучении истории Киевской митрополии XV–XVI вв., деятельности ее иерархов, церковного правосудия, священного клира, церкви и монастырей Минска. Данное решение – один из редких документов, характеризующих деятельность одного из самых активных митрополитов – Иосифа II Солтана (1507–1521/1522).

ДОЛГАЧ ТАТЬЯНА ВАЛЕНТИНОВНА, кандидат исторических наук, старший научный сотрудник отдела специальных исторических исследований Института истории Национальной академии наук Беларуси.

«Жалобы и прошения участников аграрных отношений второй половины XIX – начала XX в. как исторический источник»

В статье рассматриваются жалобы и прошения крестьян и помещиков, которые поступали в губернские по крестьянским делам присутствия после отмены крепостного права. Отмечается, что из-за изъянов и недоработок в пореформенном законодательстве, количество жалоб и прошений во второй половине XIX – начале XX в. было чрезвычайно высоким. Данные документы, составленные частными лицами – участниками аграрных отношений, кроме делопроизводственного назначения, содержат «Я-конструкцию», а значит, являются ценным источником по истории повседневности, ментальности, гендерной истории. Они несут в себе информацию об индивидуальной памяти и восприятии разных социальных явлений. В статье приведен анализ жалоб и прошений по наиболее актуальным для участников аграрных отношений вопросам.

КОРОЛЬ МАРГАРИТА МИХАЙЛОВНА, магистр исторических наук, ведущий научный сотрудник отдела научно-исследовательской и публикационной деятельности Национального исторического архива Беларуси.

«Изменение конфессиональной принадлежности как способ социальной адаптации в белорусских губерниях во второй половине XIX в. (по материалам Национального исторического архива Беларуси)»

Массовые переводы из католицизма в православие являлись составной частью конфессиональной политики Российской империи во второй половине XIX в. Часть принудительно переведенных в православие бывших като-

ликов пыталась вернуться в предыдущее вероисповедание и отказывалась признавать себя православными. При этом существовала категория людей, которых можно обозначить как условно добровольных конвертитов. Причины их перехода в православие были тесно связаны с обстоятельствами общественно-политического и экономического характера, возникшими после подавления восстания 1863–1864 гг. Чиновники часто могли вновь устроиться на службу только после принятия православия или принимали его непосредственно во время нахождения в должности для того, чтобы ее сохранить. Также переходили в православие жены чиновников и особенно православных священников.

Лаврик Юрий Николаевич, ведущий научный сотрудник Национального исторического музея Республики Беларусь.

«Полемико-догматический сборник середины XVIII в. из коллекции «Рукописные книги» Национального исторического музея Республики Беларусь»

В статье предлагаются результаты книговедческого изучения манускрипта, входящего в состав коллекции «Рукописные книги» Национального исторического музея Республики Беларусь под инвентарным номером КП 540. Манускрипт содержит четыре текста полемико-догматической направленности, которые в большинстве случаев были переписаны или переведены с православных печатных изданий XVI–XVII вв. На основании филигранно-ведческого и кодикологического анализа определено, что рукопись была создана в середине XVIII в., вероятно, на украинских землях Речи Посполитой, а в XIX в. бытовала в Охорском монастыре на Чериковщине.

Латушкин Андрей Николаевич, кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры источниковедения исторического факультета Белорусского государственного университета.

«Комплекс оригиналов актов общегосударственного значения архива Великого Княжества Литовского в историографии стран постсоветского пространства 1991–2020 гг.: терминологический аспект»

В названный период проблема комплекса оригиналов актов общегосударственного значения архива Великого Княжества Литовского не стала предметом специального анализа в историографии России, Украины, Литвы. Тщательной научной терминологической разработки названия комплекса или его элементов не зафиксировано. Однако возросла частота рассмотрения объекта как отдельного от других массивов архивного наследия ВКЛ, в частности – от Метрики ВКЛ, позиционирования его как отдельной части «архива Великого Княжества Литовского», «государственного архива». Однако случаи его интерпретации как элемента в структуре Метрики ВКЛ все еще имеют место. Характерной чертой российской историографии является использование в отношении документов комплекса термина «подлинник» в значении «оригинал», тогда как в украинской и литовской историографии господствующим стал термин «оригинал». В настоящее время единого подхода к терминологии комплекса в исторической науке нет.

Лисейчиков Денис Васильевич, кандидат исторических наук, заместитель директора Национального исторического архива Беларуси; **Плавинский Николай Александрович**, кандидат исторических наук, доцент, ведущий научный сотрудник отдела археологии средних веков и Нового времени Института истории Национальной академии наук Беларуси.

«Чудо на острове среди вод»: Браславский Пречистенский монастырь в свете письменных источников и археологических исследований»

Браславский Пречистенский монастырь является крайне интересным примером религиозной общины, жизнедеятельность которой происходила на узко ограниченной территории (на острове озера Неспиш) на протяжении длительного периода – более трех столетий. Примечательной особенностью реконструкции истории Браславского Пречистенского монастыря является то, что в распоряжении исследователей имеется значительное число письменных источников, а также представительная нумизматическая коллекция. Корреляция сведений из письменных источников, археологических и нумизматических данных, полученных в результате археологических раскопок 2019 г., позволяет достаточно подробно реконструировать основные этапы истории монастыря от момента его возникновения в XV в. до начала 1830-х гг., когда на острове произошел пожар, положивший конец его существованию.

Луговцова Светлана Леонидовна, кандидат исторических наук, доцент, проректор по учебной работе ГУО «Республиканский институт повышения квалификации и переподготовки работников Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь».

Рецензия: Адынец, А. Э. Успаміны пра мінулае / А. Э. Адынец. – Мінск : Літмарыус, 2020. – 360 с. – (Бібліятэка «Наша XIX стагоддзе»)

Рецензируется издание мемуаров одного из наиболее известных литераторов и общественных деятелей Беларуси XIX века – Антония Эдварда Одынца. Раскрывается содержание книги (основные вехи жизни автора, оценивается информативный потенциал воспоминаний как исторического источника, определяются основные сделанные достижения. Указывается на наличие некоторых изъянов и недоработок при подготовке мемуаров, предлагаются варианты их исправления для потенциальных будущих изданий.

Макаров Максим Дмитриевич, кандидат исторических наук, ведущий архивист отдела древних актов Национального исторического архива Беларуси.

«Выполнение «подводной» повинности мещанской общиной и городские «подводные» земли Витебска в XV–XVII вв.»

В статье рассмотрены особенности выполнения «подводной» повинности (выдача верховых лошадей великому князю, его урядникам, послам, гонцам, иностранным посольствам при их перемещении по территории государства) мещанской общиной Витебска в XV–XVII вв. Делается вывод о том, что

пожалованными великими князьями литовскими «подводными» землями, население которых несло данную повинность, владел город как коллективное лицо, поэтому сами мещане были освобождены от несения «подводной» службы. В дальнейшем в 1558 г. натуральное выполнение повинности с «подводных» земель Витебска было заменено денежным налогом, а после убийства 12 ноября 1623 г. униатского архиепископа Иосифата Кунцевича и временной ликвидации городских властей этот комплекс недвижимости был в основной массе захвачен представителями местной шляхты и перестал существовать как единое целое.

МАТВЕЙЧИК ДМИТРИЙ ЧЕСЛАВОВИЧ, кандидат исторических наук, заведующий отделом научно-исследовательской и публикационной деятельности Национального исторического архива Беларуси.

«Вклад белорусских историков и архивистов в реализацию польско-советского проекта по изданию источников по истории восстания 1863–1864 гг. (1957–1987 гг.)»

Рассматривается реализация совместного проекта польских и советских исследователей по выявлению и публикации источников по истории восстания 1863–1864 гг. Определяются предпосылки его появления, указываются сложности при его реализации и пути их преодоления, оцениваются достигнутые результаты и их роль в укреплении международных научных связей. Наибольшее внимание уделяется вкладу белорусских исследователей-историков и архивистов, участвовавших в выявлении материалов и подготовке к печати отдельных томов публикационной серии. Отдельно оценивается деятельность в рамках проекта известных представителей отечественной науки, внесших наибольший вклад в его реализацию, – Геннадия Киселева, Сусанны Байковой (Самбук), Неры Булдаковой и других. Делается вывод о большой значимости данного проекта для развития белорусской историографии восстания.

МАЦУК АНДРЕЙ ВЛАДИМИРОВИЧ, кандидат исторических наук, научный сотрудник Европейского гуманитарного университета.

«Полоцкие сеймики в 1704–1707 гг.»

В статье на основе различных материалов из архивов Беларуси, России и Польши, а также научной литературы рассматривается функционирование полоцких сеймиков в 1704–1707 гг. Отмечается, что основное влияние на их функционирование оказало присутствие российских войск в Полоцком воеводстве, а основной причиной созыва сеймиков была проблема обеспечения этих войск. Установлено, что в ситуации двухкоролевыя шляхта на полоцких сеймиках в основном была сторонницей Августа II и выступала против подерживаемого шведами Станислава Лещинского.

ПОЛЕХОВ СЕРГЕЙ ВЛАДИМИРОВИЧ, кандидат исторических наук, старший научный сотрудник Школы актуальных гуманитарных исследований Института общественных наук Российской академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации.

«Древнейшее упоминание Шклова – 1466 год: послание новгородского наместника Мартина Гаштольда»

Публикуется распорядительное послание новгородского наместника Мартина Гаштольда его шкловскому наместнику Комару о пожаловании сельца его боярину от 1 апреля 1466 г. – документ, содержащий древнейшее известное упоминание Шклова в косвенной форме.

РЫНДИН СЕРГЕЙ НИКОЛАЕВИЧ, магистр исторических наук, ведущий научный сотрудник отдела научно-исследовательской и публикационной деятельности Национального исторического архива Беларуси.

«Марковщинский лагерь военнопленных во время Первой мировой войны (по материалам Национального исторического архива Беларуси)»

В статье отмечается, что в отечественной и зарубежной историографии долгое время ничего не было известно о создании лагерей для иностранных военнопленных на территории белорусских губерний в период Первой мировой войны. НИАБ хранит подробные сведения об одном из таких лагерей на территории Витебской губернии, который был развернут в районе села Марковщина в Витебском уезде и, согласно архивным документам, просуществовал в течение всей войны. В данной статье проводится обзор выявленных документов и проанализирована их информативность: период существования лагеря, условия содержания военнопленных, отношения заключенных иностранных военнослужащих с лагерной администрацией, руководством и персоналом хозяйственных объектов, использовавших труд военнопленных, масштаб применения труда. Большой интерес представляют документы, содержащие сведения о самих военнопленных: подданство, национальность, именные списки.

САМОВИЧ АЛЕКСАНДР ЛЕОНИДОВИЧ, доктор исторических наук, доцент, главный научный сотрудник центра военной истории Беларуси Института истории Национальной академии наук Беларуси.

«Первая мировая война и белорусская школа: военный фактор в деятельности учебных заведений (1914–1918 гг.)»

Статья затрагивает вопросы, связанные с влиянием событий Первой мировой войны на деятельность учебных заведений белорусских губерний. Обращается внимание на инициативы учащейся молодежи в поддержку солдатских семей, отмечается забота юношей и девушек в отношении раненых воинов, приводятся факты участия подростков в боевых действиях. Подчеркивается важность изучения опыта работы средней школы в чрезвычайных условиях военного времени.

СКЕПЬЯН АНАСТАСИЯ АНАТОЛЬЕВНА, кандидат исторических наук, доцент, ведущий научный сотрудник отдела истории Беларуси IX–XVIII веков Института истории Национальной академии наук Беларуси.

«Геральдические печати князей Олельковичей»

В статье анализируются особенности сфрагистики князей Олельковичей и ее эволюция на протяжении XV – начала XVII в. Ее характерной чертой являлось использование личного единичного герба, вначале в виде клейна, а затем герба «Погони». На протяжении всего времени существования династии ее представители ни разу не использовали для размещения на печати сложного или брачного герба, что в ряде случаев затрудняет их идентификацию. Интересной особенностью женской геральдики Олельковичей является неиспользование княгинями красного воска для печатей, несмотря на свой статус.

Снапковский Юрий Николаевич, заместитель заведующего отделом научно-исследовательской и публикационной деятельности Национального исторического архива Беларуси.

«Современные информационные технологии в специальных исторических дисциплинах биографического профиля (на примере онлайн-картотеки профессора Эрика Амбургера «Иностранцы в дореволюционной России»)»

В статье затрагивается проблема применения современных информационных технологий в специальных исторических дисциплинах биографического профиля (биографике, генеалогии, некрополистике). Отмечается их роль в выявлении, накоплении, систематизации и эффективном использовании ретроспективной информации. В качестве одного из самых крупных и информативных профильных электронных ресурсов рассматривается немецкоязычная онлайн-картотека профессора Эрика Амбургера «Иностранцы в дореволюционной России». Автором проанализированы ее информационный потенциал, структура, навигация и некоторые внешние параметры. Подчеркивается большая практическая значимость онлайн-картотеки для отдельных исследований и научно-исследовательских проектов.

Чернявский Федор Викторович, историк-генеолог.

«Маршалок Ошмянского повета Ян Свольнский (?–1646): происхождение, общественно-политическая деятельность, имущественное положение»

В статье рассматривается имущественное положение и общественно-политическая деятельность рода Свольнских (Сволонских). Его представители отметились во время Ливонской войны, но действительное возвышение рода произошло в первой половине XVII в., когда действовал маршалок ошмянский и королевский секретарь Ян Иванович Свольнский. Он сумел не только сделать выдающуюся политическую карьеру (в том числе при помощи родственников из влиятельного рода Тризнов), но и собрать достаточно большой имущественный комплекс. Имения Яна Свольнского преимущественно размещались в Ошмянском повете, в то время как большинство Свольнских в XVII–XVIII вв. продолжало относиться к шляхте Полоцкого воеводства. Отдельно в статье обращается внимание на сложности при определении происхождения некоторых Свольнских, уточнены родословия собственно маршалка Яна, а также Константина Антония Свольнского, в 1694–1714 гг. занимавшего должность минского градского судьи.

Summary

ANTANOVICH ZINAIDA, PhD in History, Associate Professor, Department of Source Studies, Faculty of History, Belarusian State University.

«Archival sources on the organization of the activities of the governing bodies of Christian confessions in the Belarusian lands in the late 18th – early 20th centuries»

The archival funds of the governing bodies of Christian confessions at the state, confessional and diocesan levels are systematized in the article. Functional changes on the first two levels took place in the end of the 18th century – the first third of the 19th century, as a result of which the Orthodox and Uniate churches were subordinated to the General-Prosecutor of the Synod, and other Christian confessions were subordinated to the Ministry of Internal Affairs of Russian empire through. As a result of the analysis of the functions of the bodies under consideration, their interaction and the structure of their archival funds, the author of the article comes to the conclusion that the archival funds of the consistories are basic for identifying the specifics of each administrative-territorial unit of the diocesan level and research in the field of the sphere of organization of the activities of the governing bodies of Christian confessions in Belarus. The use of materials from the activities of the bodies of the highest level of management is advisable if the corresponding documentation of the consistories is lost.

BIERASTAVY HLIBE, MA in History, the scholarship-holder of the Program of the Polish Government for Young Academicians.

Review: Ryčkov, A. Judo bučiny : valdovo išdavystės samprata Lietuvoje (XIII a. pabaiga – XVI a. vidury) / A. Ryčkov. – Vilnius : Lietuvos Istorijos Institutas, 2018. – 278 p.

The review reveals the monograph by Andrej Ryčkov, Doctor of Humanities, Researcher at Source Edition Department, Lithuanian Institute of History. The book's object under research is a transformation and semantic content of term of the treaty against the grand dukes of Lithuania, the 13th century to the beginning of the 16th century. A book is reviewed by both the traditional description of its structure and its points validity, and on the widest background of modern scholar approaches used in the connected topics. It is concluded on the reviewed book validity for development of current historiography of the Grand Duchy of Lithuania from the 13th to the beginning of the 16th centuries.

CHARNIAUSKI FIODAR, historian and genealogist.

«The marshal of Ašmiany district Yan Svalynski (?–1646): the origin, socio-political activities and property status»

This article covers the property status and socio-political activities of the Svalynski (Svalonski) kin. Its representatives have proved themselves during the Livonian War, but the real rise of the family took place in the first half of the 17th century, when the Marshal of Ašmiany district and the royal secretary Yan Ivanavič Svalynski acted. He managed not only to make an outstanding political career (including with the help of relatives from the powerful Tryzna family), but also to collect a large enough manor complex. The estates of Jan Svalynski were mainly located in the Ašmiany district, while the majority of the Svalynskis in the 17th–18th centuries continued to belong to the nobility of the Polack Voivodeship. Separately, the article draws attention to the difficulties in determining the origin of some Svalynskis, the lineages of Marshal Yan, as well as of Kanstancin Antoni Svalynski who served as a Minsk crime judge in 1694–1714, were clarified.

DAUHACH TATSIANA, PhD in History, Senior Researcher, Department of Special Historical Researches, Institute of History, National Academy of Science of Belarus.

«Grievances and petitions of participants in agrarian relations of the second half of the 19th – early 20th century as a historical source»

The article examines the complaints and petitions of peasants and landowners who came to the provincial institutions for peasant affairs after the abolition of serfdom. It is noted that due to shortcomings and shortcomings of post-reform legislation, the number of complaints and petitions in the second half of the nineteenth – early twentieth century. was extremely high. These documents, compiled by private individuals – participants in agrarian relations, in addition to the office purpose contain «I-construction», and therefore are a valuable source on the history of everyday life, mentality, gender history. They contain information about individual memory and perception of various social phenomena. The article analyzes the complaints and petitions on the most relevant issues for the participants of agrarian relations at that time.

HLINSKI JAUHIEN, MA in History, Senior Researcher, Department of Science Research and Publication, National Historical Archives of Belarus.

«Ziemianie of the estates Urečča, Novy Dvor and Jaromičy of the Sluck principality in the second half of the 16th – early 18th centuries: community formation and genealogical consciousness»

In the estates located to the east of Sluck (Urečča, Novy Dvor and Jaromičy), the number of ziemianie was significantly less than in other courtyards of the Sluck and Kapyl principalities. The most significant ziemianie's settlement in this region was Sorahi (Soraha), whose ziemianie community began to form in the 16th century and remained fairly stable until the end of the 18th century. In addition, in the eastern part of the Sluck principality there were few bajar's villages, which were also transferred to ziemianie obligations in the middle of the 17th century. At the same time, not only bajars, who came from the upper peasant class, but also the ancient ziemianie, many of whom were of gentry origin, were forced to reinforce their social status (during ziemianie revisions and lawsuits for confirming gentry dignity) referring to falsified documents. One of the consequences

of this was the formation of a pronounced genealogical consciousness in part of the ziemianie genera.

HOLUBEU VALIANTSIN, Dr hab. in History, Professor, Head of the Center of the History of Belarus in the IX–XVIII centuries and Special Historical Disciplines, Institute of History, National Academy of Sciences of Belarus.

«The description of the town of Smaliany, the Smaliany castle and the town hall (waznica) from the inventory of the Smaliany principality in 1744»

The inventory of the Smaliany estate (Biely Koviél) of the Orša district from 1744 is published, which describes the Smaliany castle, its residential and economic buildings, as well as the town of Smaliany, indicates the composition of its inhabitants, their occupations and obligations. There is also a fragment from an earlier inventory of the Smaliany principality from 1710, revealing the structure of the obligations that were borne at that time by different groups of the local peasant population. The publication is accompanied by an essay on the history of the Smaliany estate (Biely Koviél), which since the middle of the 16th century belonged to representatives of the influential family of princes Sanguszko.

HRUŠA ALIAKSANDR, Dr hab. in History, Director of the Yakub Kolas Central Science Library, National Academy of Sciences of Belarus;

DOUNAR ALIAKSANDR, PhD in History, Head of Department of Special Historical Studies, Institute of History, National Academy of Sciences of Belarus;

POLEKHOV SERGEY, PhD in History, Senior Researcher, School of Advanced Studies in the Humanities, Institute for Social Sciences, The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration.

«The Court Decree of Archbishop and Metropolitan of Kiev and All Rus Joseph II Soltan of 1510»

The court decree of Archbishop and Metropolitan of Kiev and All Rus Joseph II Soltan of 1510 is published. This is the only known written decree of the ecclesiastical court of the Orthodox Church in the Grand Duchy of Lithuania for the period up to the end of the 1520s, surviving in full-text as the original. The document is an important source for the study of the history of Kiev Metropolitanate of the fifteenth and sixteenth centuries, the activities of its hierarchs, church justice, the clergy, churches and monasteries of Minsk. This court decree is one of the rare documents describing the work of one of the most active metropolitans – Joseph II Soltan (1507–1521/1522).

KAROL MARHARYTA, MA in History, Leading Researcher, Department of Science Research and Publication, National Historical Archives of Belarus.

«Change of confessional affiliation as a way of social adaptation in the Belarusian provinces in the second half of the 19th century (based on the materials of the National Historical Archive of Belarus)»

Mass conversions from Catholicism to Orthodoxy were an integral part of the confessional policy of the Russian Empire in the second half of the 19th century. Some of the former Catholics who were forcibly converted to Orthodoxy tried to return to their previous confession and refused to recognize themselves as Orthodox. At the same time, there was a category of people who can be designated as conditionally voluntary converts. The reasons for their conversion to Orthodoxy were closely related to the circumstances of a socio-political and economic nature that arose after the suppression of the 1863–1864 uprising. Officials often could re-enroll in the service only after the adoption of Orthodoxy or accepted it directly while in office in order to keep it. The wives of officials and especially Orthodox priests also converted to Orthodoxy.

LATUSHKIN ANDREI, PhD in History, Associate Professor, Associate Professor of Source Study Department, Faculty of History, Belarusian State University.

«The complex of originals of acts of allstate significance of the archive of the Grand Duchy of Lithuania in the historiography of the post-Soviet countries 1991–2020: terminological aspect»

The article analyzes the historiography of Russia, Ukraine, Lithuania during the period 1991–2020. It is concluded that the problem of the complex of originals of acts of allstate significance in the archive of the Grand Duchy of Lithuania did not become the subject of a special comprehensive analysis in the historiography of these countries. Thorough scientific and terminological development of the name of the complex in the specified period was not recorded, its scientific designation was not completed. However, the documents of the complex have increasingly begun to attract the attention of researchers, and are considered separately from other arrays, in particular, from the Metrics of the Grand Duchy of Lithuania. Compared to the Soviet period, the historiography of the topic often uses the positioning of the complex as a separate part of the «archive of the Grand Duchy of Lithuania», «the state archive». However, the interpretation of the object as part of the Metrics MDL still takes place. A characteristic feature of Russian historiography is the continuation of the tradition of using the term «authentic» (rus. – «подлинник») in relation to documents in the sense of «original», while in Ukrainian and Lithuanian historiography the term «original» is mainly used. Currently, historical science lacks a unified approach to the terminological designation of this complex.

LAURYK JURY, Leading Researcher, National Historical Museum of Republic of Belarus.

«The Manuscript of the middle of the 18th century with Orthodox Polemic and Dogmatical Texts from the Manuscripts Collection of the National Historical Museum of the Republic of Belarus»

The author presents the results of bibliographical studying of the manuscript, stored in the Manuscripts Collection of the National Historical Museum of the Republic of Belarus, catalogued as number КП 540. The manuscript contains four texts of polemic and dogmatical genres, which have been copied or translated, in most

cases, from orthodox printing editions of the 16th–17th centuries. The analysis of water-marks and codicological characteristics showed, that the manuscript was created in the middle of the 18th century, possibly, in the Ukrainian lands of the Polish-Lithuanian Commonwealth, and in the 19th century it was kept in the Achorsk monastery in Čerykaŭ region.

LISEICHYKAU DZIANIS, PhD in History, Deputy Director, National Historical Archives of Belarus;

PLAVINSKI MIKALAI, PhD in History, Associate Professor, Leading Researcher, Department of Archeology of the Middle Ages and Modern Times, Institute of History, National Academy of Sciences of Belarus.

«Miracle on an island in the middle of the waters»: Braslaŭ Blessed Sacrament Monastery in the light of written sources and archaeological research»

Braslaŭ Blessed Sacrament Monastery is an extremely interesting example of a religious community, the life of which took place on a narrowly limited territory (on the island of Lake Niespiš) for a long period – more than three centuries. A notable feature of the reconstruction of the history of Braslaŭ Blessed Sacrament Monastery is the fact that researchers have a significant number of written sources at their disposal, as well as a representative numismatic collection. Correlation of information from written sources, archaeological and numismatic data obtained as a result of archaeological excavations in 2019, makes it possible to reconstruct in sufficient detail the main stages of the history of the monastery from the moment of its origin in the 15th century until the early 1830s, when a fire broke out on the island, which ended its existence.

LOUGOVTSOVA SVETLANA, PhD in History, Docent, Vice Rector for Academic Affairs of State educational institution «Republican Institute for Advanced Studies and Retraining of Employees of the Ministry of Labor and Social Protection of the Republic of Belarus».

Review: Адынец, А. Э. Успаміны пра мінулае / А. Э. Адынец. – Мінск : Лімарыус, 2020. – 360 с. – (Бібліятэка «Наша XIX стагоддзе»)

(Adyniec, A. E. Uspaminy pra minulaje / A. E. Adyniec. – Minsk : Limaryus, 2020. – 360 s. – (Biblijateka «Naša XIX stahoddzie»))

The publication of the memoirs of one of the most famous writers and public figures of Belarus of the 19th century, Anthony Edward Odynets, is being reviewed. The content of the book (the main milestones in the life of the author) is revealed, the information potential of remember as a historical source is assessed, and the main achievements made are determined. The presence of some flaws and shortcomings in the preparation of memoirs is pointed out, options for their correction are proposed for potential future editions.

MAKARAU MAKSIM, PhD in History, Leading Archivist, Department of Ancient Records, National Historical Archives of Belarus.

«Execution of the «transport» obligation by the bourgeois community and the urban «transport» lands of Viciebsk in the 15th–17th centuries»

The article examines the peculiarities of performing the «transport» obligation (issuing riding horses to the Grand Duke, his officials, ambassadors, messengers, foreign embassies during their movement across the territory of the state) by the bourgeois community of Viciebsk in the 15th–17th centuries. It is concluded that the Lithuanian «transport» lands granted by the Grand Dukes, the population of which bore this obligation, owned the city as a collective entity, therefore, the bourgeoisie themselves were exempted from carrying out «transport» services. Later, in 1558, the execution of the duty with products from the «transport» lands of Viciebsk was replaced by a monetary tax, and after the assassination of the Uniate Archbishop Jozefat Kuncewicz on November 12, 1623 and the temporary liquidation of the city authorities, this complex of real estate was, for the most part, seized by representatives of the local gentry and ceased to exist as a single whole.

MATSUK ANDREY, PhD in History, Science Researcher, European Humanities University.

«Polack seimiks in 1704–1707»

Based on various materials from the archives of Belarus, Russia and Poland, as well as scientific literature, the article examines the functioning of the Polack seimiks in 1704–1707. It is noted that the main influence on their functioning was exerted by the presence of Russian troops in the Polack Voivodeship, and the main reason for the convocation of seimiks was the problem of providing these troops. It was established that in the situation of the two-queen gentry in the Polack seimiks, they were mainly a supporter of August II and opposed Stanisław Leszczyński, supported by the Swedes.

MATVEICHYK DZMITRY, PhD in History, Head of the Department of Science Research and Publication, National Historical Archives of Belarus.

«The contribution of Belarusian historians and archivists to the implementation of the Polish-Soviet project to publish sources on the history of the 1863–1864 uprising (1957–1987)»

The article considers the implementation of a joint project of Polish and Soviet researchers to identify and publish sources on the history of the 1863–1864 uprising. The prerequisites for its appearance are determined, the difficulties in its implementation and the ways of overcoming them are indicated, the results achieved and their role in strengthening international scientific ties are assessed. The greatest attention is paid to the contribution of Belarusian researchers – historians and archivists who participated in the identification of materials and preparation for publication of individual volumes of the publication series. The activities within the framework of the project of well-known representatives of Belarusian science who made the greatest contribution to its implementation – Hienadź Kisialiou, Susanna Bajkova (Sambuk), Niera Buldakova and others – are assessed separately. The conclusion is made about the great importance of this project for the development of the Belarusian historiography of the uprising.

POLEKHOV SERGEY, PhD in History, Senior Researcher, School of Advanced Studies in the Humanities, Institute for Social Sciences, The Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration.

«The oldest mention of Škloŭ is 1466: a message from the Navahrudak prefect Martynas Goštautas»

The letter sent by Navahrudak prefect Martynas Goštautas to his Škloŭ deputy Komar on April 1st, 1466, with the disposition to grant a village to his boyar, is published in the article. This document contains the oldest known mention of Škloŭ in an indirect form.

RYNDZIN SIARHEY, Leading Researcher, Department of Science Research and Publication, National Historical Archives of Belarus.

«Markoŭščyna prisoner of war camp during the First World War (based on the materials of the National Historical Archives of Belarus)»

The article notes that for a long time nothing was known in Belarusian and foreign historiography about the setting up of camps for foreign war prisoners on the territory of the Belarusian during the First World War. The NHAB keeps detailed information about one of these camps in the Viciebsk provinces. The camp was deployed in the area of the village of Markoŭščyna in the Viciebsk district and, according to archival documents, existed throughout the war. This article provides an overview of the documents identified and analyzes their information content: the period of the camp existence, the conditions of detention of war prisoners, the relationship of foreign military prisoners with the camp administration, authority and personnel of economic objects that used the labor of war prisoner, the scale use of labor. Documents containing information about the war prisoners themselves are of great interest: nationality, ethnicity, personal lists.

SAMOVICH ALEXANDER, Dr hab. in History, Associate Professor, Chief Researcher, Center for Military History of Belarus, Institute of History, National Academy of Sciences of Belarus.

«The First World War and the Belarusian School: the military factor in the activities of educational institutions (1914–1918)»

The article touches upon the issues related to the influence of the events of the First World War on the activities of educational institutions of the Belarusian provinces. Attention is drawn to the initiatives of student youth in support of soldiers' families, the care of young men and women in relation to wounded soldiers is noted, facts of participation of adolescents in hostilities are cited. The importance of studying the experience of secondary school work in extreme wartime conditions is emphasized.

SKEPYAN ANASTASIYA, PhD in History, Associate Professor, Leading Researcher, Department of the History of Belarus IX–XVIII centuries, Institute of History, National Academy of Sciences of Belarus.

«Heraldic stamps of the princes of Olelkowicz»

The article analyzes the features of the Olelkowiczs princes sphragistics and its evolution during the 15th – early 17th centuries. Its characteristic feature was the use of a personal single coat of arms, first in the form of a klein, and then the «Pahonia» coat of arms. Throughout the entire existence of the dynasty, its representatives have never used a complex or marriage coat of arms for placing on the seal, which in some cases makes it difficult to identify them. An interesting feature of the Olelkowiczs female heraldry is the refusal of the princesses to use red wax for seals, despite their status.

SNAPKOUSKI YURY, Deputy Head, Department of Scientific Research and Publication, National Historical Archives of Belarus.

«Modern information technologies in special historical disciplines of the biographical profile (on the example of the online card index of Professor Eric Amburger «Foreigners in Pre-Revolutionary Russia»)»

The article touches upon the problem of using modern information technologies in special historical disciplines of the biographical profile (biography, genealogy, necropolis). Their role in the identification, accumulation, systematization and effective use of retrospective information is noted. The German-language online card index of Professor Eric Amburger «Foreigners in Pre-Revolutionary Russia» is considered as one of the largest and most informative specialized electronic resources. The author analyzed its information potential, structure, navigation and some external parameters. The article explains and emphasizes the great practical importance of this online card index for individual research and scientific research.

ПРАВІЛЫ ДЛЯ АЎТАРАЎ «АРХІВАРЫУСА»

1. «Архіварыус» публікуе навуковыя даследаванні ў галіне гісторыі, архівазнаўства, тэарэтычнай і практычнай археаграфіі, крыніцазнаўства і сумежных спецыяльных гістарычных дысцыплін, а таксама інфармацыйныя матэрыялы, рэцэнзіі і водгукі на апублікаваныя працы.
2. Рэдакцыйная калегія прымае да разгляду матэрыялы, якія адпавядаюць патрабаванням, што прад'яўляе Вышэйшая атэстацыйная камісія Рэспублікі Беларусь да навуковых артыкулаў.
3. Пададзеныя ў «Архіварыус» матэрыялы павінны з'яўляцца новымі, раней неапублікаванымі вынікамі праведзеных даследаванняў. Аўтары нясуць персанальную адказнасць за падачу ў рэдакцыю раней апублікаваных артыкулаў (ці іх перакладаў) альбо артыкулаў, прынятых да друку іншымі выданнямі.
4. Аўтары разам з рукапісам навуковага артыкула падаюць выпіску з пратакола пасяджэння вучонай рады (савета), аддзела, кафедры з месца працы з рэкамендацый артыкула да друку. Дапускаецца замест выпіскі з пратакола падаць дзве рэцэнзіі дактароў альбо кандыдатаў навук, якія з'яўляюцца спецыялістамі ў той галіне ведаў, па якой праведзена даследаванне. Рэцэнзіі павінны ўтрымліваць рэкамендацыі артыкула да друку.
5. Для публікацыі рэцэнзій, водгукаў і матэрыялаў інфармацыйнага характару рэкамендацыі да друку не патрабуюцца.
6. Для публікацый, прадметам разгляду якіх з'яўляюцца непасрэдна гістарычныя падзеі, дзейнічае абмежаванне – верхняй храналагічнай мяжой павінен з'яўляцца лістапад 1918 г. (час заканчэння Першай сусветнай вайны).
7. Друкаваная версія артыкула завяраецца подпісам аўтара з прастаўленнем даты і ўказаннем прозвішча, імя і імя па бацьку, месца працы, займаемай пасады, навуковай ступені, вучонага звання, нумароў тэлефонаў для кантактаў з рэдакцыяй. Разам з раздрукоўкай падаецца ідэнтычны электронны варыянт артыкула.
8. Артыкул забяспечваецца анатацыямі на беларускай (рэзюмэ), рускай і англійскай (summary) мовах памерам у 100–150 слоў.
9. Аб'ём навуковага артыкула – не менш за 14 тыс. і не больш за 25 тыс. знакаў, аб'ём публікацыі дакументальных крыніц – да 40 тыс. знакаў. Раздрукоўка выконваецца шрыфтам Times New Roman, келг 14 пунктаў, праз 1,5 інтэрвалу, палі верхняе і ніжняе па 2 см, левае 3 см, правае 1,5 см.
10. Артыкул афармляецца згодна з главой 5 Інструкцыі аб парадку афармлення кваліфікацыйнай навуковай працы (дысертацыі) на са-

ісканне вучоных ступеняў кандыдата і доктара навук, аўтарэферата і публікацый па тэме дысэртацыі, зацверджанай пастановай Вышэйшай атэстацыйнай камісіі Рэспублікі Беларусь ад 28.02.2014 г. № 3 (у рэдакцыі загаду Вышэйшай атэстацыйнай камісіі Рэспублікі Беларусь ад 08.09.2016 г. № 206).

У канцы артыкула размяшчаецца спіс выкарыстаных крыніц і літаратуры. Афармленне бібліяграфічных пазіцый робіцца ў адпаведнасці з вышэйзгаданай інструкцыяй ВАК. Напрыклад:

1. Глінскі, Я. С. Фальсіфікацыі дакументаў аб дваранстве ў Слуцкім павеце Мінскай губерні ў канцы XVIII – першай палове XIX ст. / Я. С. Глінскі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2018. – №5. – С. 24–34.

2. Доўнар, А. Б. Сяляне-слугі Беларусі другой паловы XVI – сярэдзіны XVIII ст. / А. Б. Доўнар. – Мінск : Беларуская навука, 2007. – 193 с.

Спасылкі на пазіцыі ў спісе ўказваюцца непасрэдна ў тэксе публікацыі ў квадратных дужках. Напрыклад, [1, с. 25–26; 2, с. 117; 3, арк. 78].

Пры спасылцы на архіўную крыніцу абавязкова ўказваецца назва фонду (пры першай згадцы ў спісе), поўная назва справы, крайнія даты і колькасць аркушаў у ёй. Напрыклад:

3. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. – Ф. 295 (Канцылярыя мінскага губернатара). Воп. 1. Спр. 1527. – Справа аб руху паўстанцкіх груп па Барысаўскім павеце. 10.02.1863–04.06.1864. – 121 арк.

11. Тэрмін падачы артыкулаў – да 30 чэрвеня бягучага года. Пасля 30 чэрвеня матэрыялы могуць прымацца для публікацыі ў штогодніку ў наступным годзе.
12. Рэдакцыйная калегія не бярэ платы за апублікаванне навуковых артыкулаў.

*Рэдакцыйная калегія «Архіварыуса»
220002, г. Мінск, вул. Краноткіна, 55
archivaryus@niab.by*

GUIDELINES FOR AUTHORS OF «ARCHIVARIYUS»

1. «Archivarius» publishes scholarly research on branch of history, archival science, theoretical and practical archeography, source studies and related special historical disciplines, and also information materials, reviews and feedbacks of published works.
2. Editorial Board accepts for reviewing materials that meet the requirements, imposed by the Higher Attestation Commission of the Republic of Belarus in relation to scholarly articles.
3. The materials submitted to «Archivarius» should be new, previously unpublished research results. Authors bear personal responsibility for submitting articles already published (or there translations) and articles accepted for publishing in other journals.
4. Authors submit, along with their manuscripts, an extract from the minutes of the meeting of the Academic Council, department, unit of the place of their work with a recommendation to publish the article. It is allowed to provide two reviews by professors, who are specialists in the area in which the research was done, instead of the minute extract. Reviews should contain a publication recommendation.
5. Recommendations are not required for publishing reviews, feedbacks and materials of an informative character.
6. There is a restriction for publications, the subject of which is directly related to historical events – the upper chronological limit must be November 1918 (the end of the World War I).
7. A printed copy of an article should be dated and signed by the author and should contain the name, surname, patronymic name, place of work, position held, academic degree, academic ranks, phone numbers for the contact with the editorial staff. An identical electronic copy should accompany a printed one.
8. The article should be accompanied by 100-150 word summaries, written both in Belarusian, Russian and English.
9. The length of a scholarly article is no less than 14,000 and no more than 25,000 signs. The length of a primary source published is up to 40000 signs. Times New Roman script should be used to write an article. The typeface should be 14-point. Line spacing should be 1.5. The top and bottom margins should be 2 cm, the left margin should be 3 cm, the right margin should be 1.5 cm.
10. An article should be presented in accordance with Chapter 5 of The Instruction about the edition of a qualified scholarly work (dissertation) for obtaining scientific degrees of philosophy doctor and doctor habilitated, long abstract and publications on the topics of the dissertation, accepted by the resolution of the Highest Attestation Committee of the Republic of

Belarus from 28.02.2014 № 3 (in the edition of the decree of the Higher Attestation Committee 08.09.2016 № 206).

Bibliography should be included at the end of the article and formatted in accordance with the above-mentioned standards of НАС. For example,

1. Глінскі, Я. С. Фальсіфікацыі дакументаў аб дваранстве ў Слуцкім павеце Мінскай губерні ў канцы XVIII – першай палове XIX ст. / Я. С. Глінскі // Беларускі гістарычны часопіс. – 2018. – №5. – С. 24–34.
2. Доўнар, А. Б. Сяляне-слугі Беларусі другой паловы XVI – сярэдзіны XVIII ст. / А. Б. Доўнар. – Мінск : Беларуская навука, 2007. – 193 с.

References to the literature are indicated in the text in square brackets. For example, [1, с. 25–26; 2, с. 117; 3, арк. 78].

In referring to an archival source it is required to indicate the fund name (at the first mention in the list), the whole title of the item, chronological frames and a number of folios. For example,

3. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. – Ф. 295 (Канцэлярыя мінскага губернатара). Воп. 1. Спр. 1527. – Справа аб руху паўстанцкіх груп па Барысаўскім павеце. 10.02.1863–04.06.1864. – 121 арк.
11. The deadline for article submission is 30 June of the current year. After 30 June material can be accepted for publication in the journal in the following year.
  12. There is no charge for publishing scholarly articles.

*Editorial Board of «Archivaryus»
220002, Minsk, Kropotkina Str. 55
archivaryus@niab.by*

Змест

АРХІВАЗНАЎСТВА

А. М. Латушкін

Комплекс арыгіналаў актаў агульнадзяржаўнага значэння архіва Вялікага Княства Літоўскага ў гістарыяграфіі краін постсавецкай прасторы 1991–2020 гг.: тэрміналагічны аспект 5

ПУБЛІКАЦЫЯ І АРХЕАГРАФІЧНАЯ АПРАЦОЎКА

АРХІЎНЫХ ДАКУМЕНТАЎ

В. Ф. Голубеў

Апісанне мястэчка Смаляны, Смалянскага замка і ратушы (важніцы) з інвентара Смалянскага княства 1744 г. 28

А. І. Груша, А. Б. Доўнар, С. У. Палехаў

Судовае рашэнне архіепіскапа і мітрапаліта Кіеўскага і ўсяе Русі Іосіфа II Солтана за 1510 г. 51

С. В. Полехов

Древнейшее упоминание Шклова – 1466 год: послание новгородского наместника Мартина Гаштольда 77

КРЫНІЦАЗНАЎСТВА

З. В. Антановіч

Архіўныя крыніцы па арганізацыі дзейнасці органаў кіраўніцтва хрысціянскімі канфесіямі на беларускіх землях у канцы XVIII – пачатку XX ст. 83

Т. В. Даўгач

Скаргі і прашэнні ўдзельнікаў аграрных адносін другой паловы XIX – пачатку XX ст. як гістарычная крыніца 96

Ю. М. Лаўрык

Палемічна-дагматычны зборнік сярэдзіны XVIII ст. з калекцыі «Рукапісныя кнігі» Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь 105

Д. В. Лісейчыкаў, М. А. Плавінскі

«Суд на востраве сярод водаў»: Браслаўскі Прачысценскі манастыр у святле пісьмовых крыніц і археалагічных даследаванняў. 117

А. А. Скеп'ян

Гербавыя пячаткі князеў Алелькавічаў. 138

НАВУКОВА-ДАВЕДАЧНЫ АПАРАТ

Ю. М. Снапкоўскі

Сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі ў спецыяльных гістарычных дысцыплінах біяграфічнага профілю (на прыкладзе анлайн-картатэкі прафесара Эрыка Амбургера «Іншаземцы ў дарэвалюцыйнай Расіі»). . 158

ГІСТОРЫЯ

М. М. Кароль

Змена канфесійнай прыналежнасці як спосаб сацыяльнай адаптацыі ў беларускіх губернях у другой палове XIX ст. (паводле матэрыялаў Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі) . . 181

М. Д. Макараў

Выкананне «падводнай» павіннасці мяшчанскай абшчынай і гарадскія «падводныя» землі Віцебска ў XV–XVII стст. 190

А. У. Мацук

Полацкія соймакі ў 1704–1707 гг. 206

С. Н. Рындін

Марковщинский лагерь военнопленных во время Первой мировой войны (по материалам Национального исторического архива Беларуси) . . . 216

А. Л. Самович

Первая мировая война и белорусская школа: военный фактор в деятельности учебных заведений (1914–1918 гг.) . . 225

ГІСТАРЫЯГРАФІЯ

Д. Ч. Матвейчык

Унёсак беларускіх гісторыкаў і архівістаў у рэалізацыю польска-савецкага праекта па выданні крыніц па гісторыі паўстання 1863–1864 гг. (1957–1987 гг.) 237

ГЕНЕАЛОГІЯ

Я. С. Глінскі

Зямляне маёнткаў Урэчча, Новы Двор і Яромічы Слуцкага княства ў другой палове XVI – пачатку XVIII ст.: фарміраванне супольнасці і генеалагічная свядомасць 250

Ф. В. Чарняўскі

Маршалак Ашмянскага павета Ян Свалынскі (?–1646):
паходжанне, грамадска-палітычная дзейнасць, маёмаснае становішча . 272

РЭЦЭНЗІ І ВОДГУКІ

Адынец, А. Э. Успаміны пра мінулае / А. Э. Адынец. –

Мінск : Лімарыус, 2020. – 360 с. – (Бібліятэка
«Наша XIX стагоддзе») (С. Л. Лугаўцова). 288

Руцков, А. Judo bučiny : valdovo išdavystės samprata Lietuvoje
(XIII a. pabaiga – XVI a. vidurys) / А. Руцков. – Vilnius : Lietuvos
Istorijos Institutas, 2018. – 278 p. (Г. А. Бераставы) 302

IN MEMORIAM

Д. В. Лісейчыкаў, В. В. Урублеўскі

Памяці калегі і сябра:

Сяргей Уладзіміравіч Жумар (10.11.1958 – 19.05.2021). 314

Рэзюмэ 317

Резюме 325

Summary 333

Правілы для аўтараў «Архіварыуса». 341

Guidelines for authors of «Archivaryus». 343

Table of Contents

ARCHIVAL SCIENCE

A. Latushkin

The complex of originals of acts of allstate significance of the archive of the Grand Duchy of Lithuania in the historiography of the post-Soviet countries 1991–2020: terminological aspect 5

PUBLICATION AND PROCESSING OF ARCHIVAL RECORDS

V. Holubeu

The description of the town of Smaliany, the Smaliany castle and the town hall (ważnica) from the inventory of the Smaliany principality in 1744 28

A. Hruša, A. Dounar, S. Polekhov

The Court Decree of Archbishop and Metropolitan of Kiev and All Rus Joseph II Soltan of 1510 51

S. Polekhov

The oldest mention of Škloŭ is 1466: a message from the Navahrudak prefect Martynas Goštautas 77

SOURCE STUDIES

Z. Antanovich

Archival sources on the organization of the activities of the governing bodies of Christian confessions in the Belarusian lands in the late 18th – early 20th centuries 83

T. Dauhach

Grievances and petitions of participants in agrarian relations of the second half of the 19th – early 20th century as a historical source 96

J. Lauryk

The Manuscript of the middle of the 18th century with Orthodox Polemic and Dogmatical Texts from the Manuscripts Collection of the National Historical Museum of the Republic of Belarus 105

D. Liseichykau, M. Plavinski

Miracle on an island in the middle of the waters»: Braslaŭ Blessed Sacrament Monastery in the light of written sources and archaeological research. . . . 117

A. Skepyan

Heraldic stamps of the princes of Olelkowiczs 138

REFERENCE APPARATUS

Y. Snapkouski

Modern information technologies in special historical disciplines of the biographical profile (on the example of the online card index of Professor Eric Amburger «Foreigners in Pre-Revolutionary Russia» 158

HISTORY

M. Karol

Change of confessional affiliation as a way of social adaptation in the Belarusian provinces in the second half of the 19th century (based on the materials of the National Historical Archive of Belarus 181

M. Makarau

Execution of the «transport» obligation by the bourgeois community and the urban «transport» lands of Viciebsk in the 15th–17th centuries 190

A. Matsuk

Polack seimiks in 1704–1707 206

S. Ryndzin

Markoŭščyna prisoner of war camp during the First World War (based on the materials of the National Historical Archives of Belarus 216

A. Samovich

The First World War and the Belarusian School: the military factor in the activities of educational institutions (1914–1918) 225

HISTORIOGRAPHY

D. Matveichyk

The contribution of Belarusian historians and archivists to the implementation of the Polish-Soviet project to publish sources on the history of the 1863–1864 uprising (1957–1987) 237

GENEALOGIE

J. Hlinski

Ziemianie of the estates Urečča, Novy Dvor and Jaromičy of the Sluck principality in the second half of the 16th – early 18th centuries: community formation and genealogical consciousness 250

F. Charniauski

The marshal of Ašmiany district Yan Svalynski (?–1646):
the origin, socio-political activities and property status 272

REVIEWS

Adyniec, A. E. Uspaminy pra minulaje / A. E. Adyniec. – Minsk : Limaryus, 2020. – 360 s. – (Biblijateka «Naša XIX stahoddzie») (*S. Lougovtsova*) . . . 288

Ryčkov, A. Judo bučiny : valdovo išdavystės samprata Lietuvoje (XIII a. pabaiga – XVI a. vidurys) / A. Ryčkov. – Vilnius : Lietuvos Istorijos Institutas, 2018. – 278 p. (*H. Bierastavy*) 302

IN MEMORIAM*D. Liseichykau, V. Urubleuski*

In memoriam of our colleague and friend: Siarhieĭ Uladzimiravich Zhumar
(10.11.1958–19.05.2021) 314

Summary 333

Guidelines for authors of «Archivaryus» 343

Архіварыус: зб. навук. паведамл. і арт. ; вып. 19 / рэдкал.:
А87 В. Ф. Голубеў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : НГАБ, 2021. – 352 с., іл.

ISSN 2225-4412.

Нацыянальным гістарычным архівам Беларусі падрыхтаваны дзевятнаццаты выпуск штогодніка «Архіварыус». На яго старонках асвятляецца шырокае кола пытанняў гісторыі, архівазнаўства, археаграфіі, крыніцазнаўства і іншых спецыяльных гістарычных дысцыплін. У навуковы ўжытак уводзіцца шэраг новых, раней невядомых дакументаў і фактаў.

Прызначаецца архівістам, гісторыкам, краязнаўцам і ўсім, хто цікавіцца старонкамі мінуўшчыны Беларусі.

УДК [930.22+94(476)«15/19»(082)]

ББК 79.3(Бел)+63.3(4Бел)41